

Chanuka: Hallel and Hoda'a**HALLEL**

פסחים קיז. ת"ר [=תנו רבנן] הלל זה מי אמרו ר"א [=רבי אלעזר] אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים הם אמרו (תהלים קטו, א) לא לנו ה' לא לנו משיבה רוח הקודש ואמרה להן (ישעיהו מח, יא) למעני למעני אעשה. רבי יהודה אומר יהושע וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהן מלכי כנען הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו'. רבי אלעזר המודעי אומר דבורה וברק אמרוהו בשעה שעמד עליהם סיסרא הם אמרו לא לנו ורוח הקודש משיבה ואומרת להם למעני למעני אעשה. ר' אלעזר בן עזריה אומר חזקיה וסייעתו אמרוהו בשעה שעמד עליהם סנחריב הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו'. רבי עקיבא אומר חנניה מישאל ועזריה אמרוהו בשעה שעמד עליהם נבוכדנצר הרשע הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו'. רבי יוסי הגלילי אומר מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו'.

Pesachim 117a Our Rabbis taught: Who said this *Hallel*? Rabbi Elazar said: Moshe and Israel said it when they stood at the [Red] Sea they said, (*Tehillim* 115:1) "Not for our sake, God, not for our sake..." the Divine spirit answered and said to them (*Yeshayahu* 48:11) "For my sake, for my sake I will do it." Rabbi Yehuda said: Yehoshua and Israel said it when the Kings of Canaan threatened them; they said, "Not for our sake," and [the Divine spirit] answered.... Rabbi Elazar Hamoda'i said: Devora and Barak said it when Sisera threatened them...Rabbi Elazar ben Azarya said: Chizkia and his assembly said it when Sancheriv threatened them...Rabbi Akiva said: Chananya, Misha'el, and Azaria said it when the wicked Nevuchadnezzar threatened them....Rabbi Yosei the Galilean said: Mordechai and Esther said it when the wicked Haman threatened them...

פסחים קיז. וחכמים אומרים נביאים שביניהן תיקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהם לישראל ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן:

Pesachim 117a The Sages said: The prophets among them established that Israel should recite it [*Hallel*] at every season, and upon every trouble that does not come upon them [a euphemism for the reverse], then when they are redeemed, they recite it upon their redemption.

ערכין י. ... דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל – שמונה ימי החג ושמונה ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ויום טוב של עצרת, ובגולה עשרים ואחד תשעה ימי החג ושמונה ימי חנוכה ושני ימים טובים של פסח ושני ימים טובים של עצרת.

Arachin 10a Rabbi Yochanan said in the name of Rabbi Shimon ben Yehotzadak: An individual recites the complete *Hallel* on 18 days [throughout the year] – the eight days of *Chag* [Sukkot and Shemini Atzeret], eight days of Chanuka, the first festive day of Pesach, and the festival of *Atzeret* (Shavuot). And in the diaspora, 21 days – the nine days of *Chag*, eight days of Chanuka, the first two festive days of Pesach, and the two festive days of *Atzeret*.

חידושי הגרי"ז ערכין י: והם ב' דינים, דעל כל פרק ופרק היינו י"ח ימים הקבועים, ועל כל צרה וצרה הוא דין אחר, והיינו דיכולים לומר הלל כ"ז [=כל זמן] שנגאלים מצרה

Chiddushei Ha-Gri'z Arachin 10b They are two laws [of reciting *Hallel*]: “on each season,” i.e. the eighteen set days, and “on each and every trouble” is a distinct law, which is that we can say *Hallel* at every time that we are redeemed from trouble.

ערכין י.י: דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק, שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל: שמונה ימי החג, ושמונה ימי חנוכה... והא חנוכה... ומשום ניסא.

Arachin 10a-b Rabbi Yochanan said in the name of Rabbi Shimon son of Yehotzadak: There are eighteen days on which an individual recites full *Hallel*: The eight days of *Chag*, the eight days of Chanuka... But Chanuka... [we recite a full *Hallel*] because of the miracle.

שבת כא: קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה

Shabbat 21b They [the sages] established them [the eight days of Chanuka] and made them *yamim tovim* [festive days] through giving praise and thanks.

משנה סוכה ג:י מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהן מה שהן אומרים...

Mishna Sukka 3:10 One for whom a bondsman or a woman or a minor recites [*Hallel*] – he repeats what they say after them...

תוספות סוכה לח. ד"ה ותהי לו מאירה דעבד ואשה נמי לא מיחייבי בהלל דמצות עשה שהזמן גרמא הוא.

Tosafot Sukka 38a s.v. Ve-tehi A bondsman and a woman also are not obligated in *Hallel*, for it is a positive time-bound commandment.

INCLUSION IN THE MIRACLE

שבת כג. אשה ודאי מדליקה דאמר רבי יהושע בן לוי: נשים חייבות בנר חנוכה, שאף הן היו באותו הנס.

Shabbat 23a A woman certainly lights, as Rabbi Yehoshua ben Levi said: Women are obligated in the Chanuka candle, for they were also/indeed part of that miracle.

רש"י פסחים קח: שאף הן היו באותו הנס – כדאמרינן (סוטה יא, ב) בשכר נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו, וכן גבי מקרא מגילה, נמי אמרינן הכי, דמשום דעל ידי אסתר נגאלו, וכן גבי נר חנוכה במסכת שבת (כג, א).

Rashi Pesachim 108b They indeed were part of that miracle – As it says (*Sota 11b*) “they were redeemed in the merit of righteous women of that generation;” and we also say this regarding *megilla* reading, since they were redeemed through Esther. So, too, regarding Chanuka candles, in Tractate *Shabbat* (23a).

תוספות מגילה ד. ד"ה שאף הן היו באותו הנס ... וקשה דלשון שאף הן משמע שהן טפלות ולפירושו היה לו לומר שהן. לכך נראה לי שאף הן היו בספק דלהשמיד ולהרוג. וכן בפסח שהיו משועבדות לפרעה במצרים וכן בחנוכה הגזירה היתה מאד עליהן...

Tosafot Megilla 4a s.v. She-af hen hayu be-oto ha-nes... This is difficult, because “they too” (“*af hen*”) indicates they are ancillary; according to his explanation it should [just] say “they [were part of that miracle].” Therefore, it seems to me that “they too were” subject to the uncertainty (*safek*) “to destroy, kill, and annihilate.” So too on Pesach – they were enslaved to Pharaoh in Egypt. And on Chanuka, the decree was mightily against them...

ספר כלבו סימן מד נשים חייבות בנ"ח [=בנר חנוכה] שאף הן היו באותו הנס, פירוש שהאיובים באו לאבד הכל אנשים ונשים וטף, ויש מפרשים שעל ידי אשה אירע להם הנס הגדול ההוא ושמה יהודית כמו שמפורש באגדה בת היתה ליוחנן כהן גדול והיתה יפת תואר מאד ואמר המלך יון שתשכב עמו והאכילתו תבשיל של גבינה כדי שיצמא וישתה לרוב וישתכר וישכב וירדם ויהי לה כן

וישכב וירדם ותקח חרבו וחתכה ראשו ותביאהו לירושלים וכראות החיל כי מת גבורם וינוסו, ועל כן נהגו לעשות תבשיל של גבינה בחנוכה.

Kolbo 44 Women are obligated in the Chanuka candle for they, too, were part of that miracle. That means that the enemies came to destroy everyone, men, women and children. There are those who explain that the great miracle occurred by means of a woman, and her name was Yehudit, as is explained in the *aggada*. Yochanan, the High Priest, had a daughter who was very beautiful. The Seleucid Greek king ordered that she lie with him. She fed him a cheese dish so that he would grow thirsty and drink a lot and become drunk and lie down and fall asleep. So it was, and he lay down and slept, and she took his sword and cut off his head and brought it to Yerushalayim, When the army saw that their hero had died, they ran away. For this reason, it is customary to make cheese dishes on Chanuka.

רש"י שבת כג. ד"ה היו באותו הנס שגזרו יונים על כל בתולות הנשואות להיבעל לטפסר תחלה, ועל יד אשה נעשה הנס.

Rashi Shabbat 23a s.v. Hayu be-oto ha-nes That the Seleucid Greeks decreed that all virgin brides be bedded first by the commander, and the miracle was performed through a woman.

ר"ן על הרי"ף שבת י. שאף הן היו באותו הנס. שגזרו יונים על כל הבתולות הנישואות שיבעלו להגמון תחילה וע"י [=ועל ידי] אשה נעשה נס דאמרינן במדרש דבתו של יוחנן האכילה לראש האויבים גבינה לשכרותו וחתכה את ראשו וברחו כולם...

Ran on the Rif Shabbat 10a For they too were in that miracle. For the Seleucid Greeks decreed that all virgin brides be bedded first by the general. Through a woman a miracle was performed, for we say in the midrash that the daughter of Yochanan fed the enemy chief cheese to get him drunk, and she cut off his head, and they all fled.

מגילת תענית... ובת אחת היתה למתתיהו בן יוחנן הכהן הגדול וכשהגיע זמנה לינשא בא הקסטרין לטמאה ולא הניחו אותו וקנאו מתתיהו ובניו וגברה ידם על מלכות יון...

Megillat Ta'anit...Matityahu ben Yochanan the High Priest had one daughter. When her time came to marry, the [Seleucid Greek] officer came to defile here. But Matityahu and his sons did not allow it [*droit du seigneur*] and they were zealous and they defeated the Seleucid Greek empire...

אוצר המדרשים (אייזנשטיין) חנוכה עמוד 190 והיו יונים מתעללות בבתולות ישראל, ונהגו בדבר הזה שלש שנים ושמונה חדשים, עד שבא מעשה של בת מתתיהו כהן גדול שנשאת לבן חשמונאי ואלעזר היה שמו, כיון שהגיע יום שמחתה הושיבוה באפריון, וכשהגיע זמן הסעודה נתקבצו כל גדולי ישראל לכבוד מתתיהו ובן חשמונאי שלא היו באותו הדור גדולים מהם, וכשישבו לסעוד עמדה חנה בת מתתיהו מעל אפריון וספקה כפיה זו על זו וקרעה פורפירון שלה ועמדה לפני כל ישראל כשהיא מגולה ולפני אביה ואמה וחותנה. כיון שראו אחיה כן נתביישו ונתנו פניהם בקרקע וקרעו בגדיהם, ועמדו עליה להרגה, אמרה להם שמעוני אחיי ודודיי, ומה אם בשביל שעמדתי לפני צדיקים ערומה בלי שום עבירה הרי אתם מתקנאים בי, ואין אתם מתקנאים למסרני ביד ערל להתעולל בי! הלא יש לכם ללמוד משמעון ולוי אחי דינה שלא היו אלא שנים וקנאו לאחותם והרגו כרך כשכם ומסרו נפשם על ייחוד של מקום ועזרם ה' ולא הכלימם, ואתם חמשה אחים יהודה יוחנן יונתן שמעון ואלעזר, ופרחי כהונה יותר ממאתים בחור, שימו בטחונכם על המקום והוא יעזור אתכם שנאמר כי אין מעצור לה' להושיע וגו' (ש"א = שמואל א' = י"ד). ופתחה פיה בבכיה ואמרה רבש"ע [=ריבונו של עולם] אם לא תחוס עלינו חוס על קדושת שמך הגדול שנקרא עלינו ונקום היום נקמתנו. באותה שעה נתקנאו אחיה...

Otzar Ha-midrashim Chanuka, p. 190 The Seleucid Greeks would abuse the virgins of Israel, and they did this for three years and eight months until the deed of the daughter of Matityahu the High Priest, who was marrying a son of Chashmonai named Elazar. When her wedding day arrived, they seated her in her litter. When the time of the meal arrived, all the great ones of Israel gathered in honor of Matityahu and the son of Chashmonai, for there were none greater than they in that generation. When they sat down to feast, Chana daughter of Matityahu stood up atop her litter and clapped her hands together and ripped her royal cloak and stood before all of Israel exposed, and also before her father and her mother and her father-in-law. When her brothers saw this they were ashamed and their faces fell to the ground and they rent their garments and they stood over her to kill her. She said to them "Listen to me my brothers and my kinsmen: If when I stood before the righteous naked without any sin you would be zealous for me, why are you not zealous when it comes to handing me over to the uncircumcised to abuse me! Shouldn't you learn from Shimon and Levi, the brothers of Dina, who were only two and were zealous for their sister and killed a large city like Shechem and gave themselves up for the Oneness of God, and God helped them and did not shame them. You are five brothers Yehuda, Yochanan, Yonatan, Shimon, and Elazar, and young Kohanim, more than two hundred young men. Put your trust in God and He will help you, as it is said "For nothing gets in the way of God's salvation" (Shemuel I 14). She opened her mouth and wept and said "Master of the world, if You will not have mercy on us, have mercy on the sanctity of Your great Name which is called upon us and avenge us today. At that time, her brothers became zealous..."

תלמוד ירושלמי מגילה פרק ב: ה בר קפרא אמ[ר]: צריך לקרותה לפני נשים... שאף אותם היו בספק.

Jerusalem Talmud Megilla Chapter 2:5 Bar Kappara said... "they, too, were in the uncertainty."

שו"ת מהר"ם מרוטנבורג חלק ד (דפוס פראג) סימן תעג ... לא שייך טעמא שאף הן היו אלא היכא דהמצוה באה על הנס שאירע לישראל שהיו בסכנה ונמלטו דומי' דמגילה ובד' כוסות ובנר חנוכה.

Maharam of Rothenburg IV 473 The reasoning of "inclusion in the miracle" is only applicable to miracles that happened to Israel when they were in danger and escaped it, like megilla, the four cups, and Chanuka lights.

אגרות גרי"ד הלוי סולובייצ'יק, הלכות חנוכה ד:ט-יא נראה פשוט דכל הך טעמא של אף הן היו באותו הנס שייך רק לאותן המצוות דהנס הוא דין וחלות בפני עצמו בעצם קיום המצוה, דאיכא בה קיום של נס ופרסומי ניסא. ... ועוד יותר הרי בנר חנוכה ומקרא מגילה נתקנה ברכה בפני עצמה שעשה נסים, הרי דהך דינא של נס הוא קיום בעצם החפצא של המצוה ונתקנה ברכה עליה. והרי הך שאף הן היו באותו הנס מצינו רק גבי נר חנוכה ומקרא מגילה וארבע כוסות, והוא משום דבכל הני מצוות דין נס אינו רק טעם המצוה אלא דנאמר בעצם קיום ומעשה המצוה, וכדחזינן דאיכא ברכה מיוחדת עליה, אבל קידוש ומצה, נהי דאיכא בהם זכרון הנס, אבל דין קיום וחלות בפני עצמם בעצם מעשה המצוה הרי ליכא, ואם כן לכאורה כל הך טעמא של אף הן היו באותו הנס לא שייך

'Iggerot Ha-Grid Ha-Levi' (in Hilkhot Chanuka 4:9-11) trans., David Silverberg

It seems clear that this entire reason of 'af hen hayu be-oto ha-nes' applies only to those mitzvot where the miracle constitutes an independent halakhic entity within the actual fulfillment of the mitzva, that it [the mitzva] entails a fulfillment regarding the miracle and publicizing the miracle... Moreover, regarding Chanuka candles and Megilla reading, a separate berakha was instituted – 'she-asa nisim,' for this halakha concerning the miracle constitutes a fulfillment within the actual mitzva itself, and so a berakha is established over it. Indeed, we find 'af hen hayu be-oto ha-nes' only regarding Chanuka candles, Megilla reading, and the four cups. This is due to the fact that in all these mitzvot, the halakha concerning the miracle is not merely the reason behind the mitzva, but is rather established as part of the actual fulfillment and act of the mitzva, as evidenced by the special berakha instituted over it. Regarding kiddush

and matza, by contrast, although they involve a commemoration of the miracle, there is no independent halakha, requirement or entity within the actual mitzva act. It would therefore seem that the entire factor of 'af hen hayu be-oto ha-nes' does not apply.

EXTENDING AF HEN

רמ"א שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצה ואשה חייבת במתנות לאביונים ומשלוח מנות, כאיש

Rema OC 695:4 A woman is obligated in *matanot la-eyyonim* and *mishlo'ach manot*, like a man.

משנה ברורה סימן תרצה ס"ק כה ואשה חייבת וכו' – שכולן היו באותו הנס

Mishna Berura ad. loc., 25 A woman is obligated etc. – For all of them were a part of that miracle.

מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרע סעיף א דוקא נשים לפי שנעשה נס על ידיהם [מט"מ=מטה משה]

Magen Avraham 670:1 Specifically women [refrain from labor] because the miracle came about through them.

רמ"א שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרע סעיף ב... ונוהגין לומר זמירות ושבחות בסעודות שמרבים בהם, ואז היו סעודת מצוה (מנהגים). יש אומרים שיש לאכול גבינה בחנוכה לפי שהנס נעשה בחלב שהאכילה יהודית את האויב (כל בו ור"ן).

Rema OC 670:2 We are accustomed to recite songs of praise at the festive meals that we multiply [on Chanuka], and then they become mitzva meals. There are those who say one should eat cheese on Chanuka because the miracle was performed with the milk that Yehudit fed to the enemy.

ב"ח אורח חיים סימן תרע נהגו להרבות בסעודות ובפרט הנשים שהנס נעשה על ידי אשה

Bach OC 670 They are accustomed to multiply meals [on Chanuka], especially the women, for the miracle was performed by a woman.

HALLEL AGAIN

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג הלכה ו, יד ולא הלל של חנוכה בלבד הוא שמדברי סופרים אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין בהן את ההלל... ואם היה המקרא את ההלל קטן או עבד או אשה עונה אחריהם מה שהן אומרין מלה מלה בכל ההלל.

Rambam, Laws of Megilla and Chanuka 3:6, 14 And not only the *Hallel* on Chanuka is rabbinic but reciting *Hallel* is always rabbinic on every day on which we recite the full *Hallel*...If the person calling out the *Hallel* is a minor or bondsman or woman, [a man] repeats after them what they say word for word, for the entire *Hallel*.

מגן אברהם תכב:ה נשים פטורות מכל הלל מפני שהיא מ"ע שהז"ג [=מצות עשה שהזמן גרמא]

Magen Avraham 422:5 Women are exempt from every *Hallel* because it is a positive, time-bound commandment.

תוספות סוכה לח. ד"ה מי שהיה משמע כאן דאשה פטורה מהלל דסוכות וכן דעצרת וטעמא משום דמצוה שהזמן גרמא היא. אע"ג [=אף על גב] דבהלל דלילי פסחים משמע בפרק ערבי פסחים (דף קח.) דמחייבי בד' כוסות ומסתמא לא תיקנו ד' כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל ואגדה שאני הלל דפסח דעל הנס בא ואף הן היו באותו הנס אבל כאן לא על הנס אמור:

Tosfot Sukka 38a, s.v. mi she-haya This indicates that a woman is exempt from *Hallel* on Sukkot and Shavuot, because it is a [positive] time-bound mitzva. Yet regarding *Hallel* on Pesach nights, *Pesachim* 108a indicates that women are obligated in the four cups [of wine], and presumably the four cups were established specifically so we could say *Hallel* and the *Hagadda* over them. *Hallel* on Pesach is different because it is on the miracle, and they too [women] were part of that miracle, but here [on other festivals] it is not recited because of a miracle.

ביאור הלכה סימן תכב סעיף ב ובפוסקים דנשים פטורות מהלל ומשום דהיא מצוה שהזמן גרמא [חוץ מהלל דלילי פסחים דחייבות משום שאף הן היו באותו הנס כ"כ [=כך כתבו] תוס' שם]

Bei'ur Halacha 422:2 According to the halachic authorities, women are exempt from *Hallel* because it is a positive time-bound mitzva [except for *Hallel* on Pesach night, in which they are obligated because they too were part of the miracle, as Tosafot wrote]

שו"ת יחזקאל דעת חלק א סימן עח... ולכן לא חייבו חז"ל את הנשים בקריאתו בחנוכה, כדי להשוות מדותיהם בדין אמירת ההלל לנשים, שכשם שהן פטורות מאמירת ההלל בכל הימים טובים, כך פטורות הן מאמירתו בחנוכה. דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון (פסחים קט"ז ע"ב). ורק באופן יוצא מן הכלל חייבו חז"ל את הנשים בהלל של ליל פסח, משום מצות ארבע כוסות...

Yechaveh Da'at I 78...Thus our sages did not obligate women in reciting it on Chanuka, in order to keep their law of saying *Hallel* consistent for women, For just as they are exempt from saying *Hallel* on every holiday, so, too, are they exempt from saying it on Chanuka. For whatever the sages enacted, they enacted on the model of Torah law (*Pesachim* 116b). And only in an exceptional way did our sages obligate women in *Hallel* on Pesach night, because of mitzva of the four cups...

תורת רפאל עה וכן [הלל] דחנוכה נמי חייבות שהרי מטעם נס הוא.

Torat Refa'el 75 And so on Chanuka [women] are also obligated, because it is for the reason of the miracle.

התעוררות תשובה נא כיון דחייבות בנר חנוכה דחייבים בהלל

Hitorerut Teshuva 51 Since [women] are obligated in the Chanuka candle, they are obligated in *Hallel*

שו"ת יחווה דעת חלק א סימן עה ויש להסביר דעת הרמב"ם, ולחלק בין אמירת ההלל של חנוכה שלא נתחייבו בו הנשים כלל, להדלקת נרות חנוכה שאף הנשים חייבות, מטעם שאף הן היו באותו הנס, משום שעיקר מצות הדלקת נרות חנוכה הוא כדי לפרסם הנס לרבים, לעוברים ושבים, ולבני הבית, שרואים את נרות החנוכה דולקים, ועל ידי כך זוכרים את ניסי הקדוש ברוך הוא ונפלאותיו... לפיכך גם הנשים שהיו באותו הנס חייבות לפרסם הנס, אבל אמירת הלל, אף על פי שגם הוא נאמר לשם פרסומי ניסא (כמבואר בברכות י"ד ע"א), אבל אין זה אלא בינו לבין קונו.

Yechaveh Da'at I 78 One can explain the opinion of Rambam, and distinguish between saying *Hallel* on Chanuka, in which women are not at all obligated, and lighting Chanuka candles, where women too are obligated, for the reason that *af hen hayu be-oto ha-nes*. Because the essence of the mitzva of lighting candles on Chanuka is in order to publicize the miracle to the masses, to the passersby, and to the members of the household, who see the lit Chanuka candles and thus remember the miracles of God and His wonders...Therefore, also women who were part of that miracle are obligated to publicize the miracle. But saying *Hallel*, even though it too is said for the sake of publicizing the miracle (as is explained in *Berachot* 14a), but this is only between him and his Creator.

שו"ת מנחת שלמה תנינא נח... כמו שנשים פטורות מהלל של סוכות ועצרת כך גם של חנוכה מפני שזה רק זמן גרמא כלומר זמן זה עשאוהו ליום שחייבים לומר בו הלל... מכיון שהדלקה היא הודאה על ההצלה בחרו חכמים לחייב את הנשים בהודיה זו מפני שזה מזכיר הנס של חנוכה יותר מאמירת הלל שלא נזכר בו כל הענין של חנוכה.

Responsa Minchat Shlomo Tinyana 58 ...Just as women are exempt from *Hallel* of Sukkot and Shavuot, so, too, of Chanuka, since this is just time-bound. I.e., [the sages] made this time a day on which we are obligated to recite *Hallel*... Since the lighting is gratitude for the salvation, our sages chose to obligate women in this act of gratitude, since it recalls the miracle of Chanuka more than saying *Hallel*, in which the matter of Chanuka is not mentioned.

שו"ת שבט הלוי חלק א סימן רה אם נשים חייבות כמו בהדלקה... ובעניותי יש מקום לחייבם עפ"י דברי התוס'...

Responsa Shevet Ha-Levi I:205 If women are obligated [in *Hallel*] as in lighting... In my humble opinion there is room to obligate them in accordance with the words of the Tosafot.